

СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

УДК 94 (44) : 355 “13/14”

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.4.369>

*Матвій Корнійчук**

ВПЛИВ БИТВИ ПРИ АЗЕНКУРІ НА ПЕРЕБІГ СТОЛІТНЬОЇ ВІЙНИ ТА НА РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА ДОБИ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Анотація: *Стаття присвячена аналізу значення битви при Азенкурі (1415 р.) у ширшому контексті Столітньої війни та розвитку військового мистецтва доби пізнього середньовіччя. Розглядається військово-політична ситуація напередодні кампанії Генріха V, особливості перебігу битви та її безпосередні наслідки для англійської й французької сторін. Окрема увага приділяється тактичним аспектам, у тому числі ролі англійських лучників, організації бою та чинникам, що зумовили перемогу англійського війська попри чисельну перевагу супротивника. Простежується вплив Азенкурської битви на подальший хід Столітньої війни, зокрема на укладення Труаського договору, а також оцінюється її значення у трансформації військових практик Європи пізнього середньовіччя.*

Ключові слова: *Азенкур, Генріх V, Столітня війна, Військове мистецтво, Франція, Англія*

Вступ. Битва при Азенкурі (1415 р.) належить до найвідоміших подій пізнього середньовіччя та вже багато століть привертає увагу істориків. Попри значну кількість досліджень, вона й досі залишається предметом наукових дискусій. Суперечки викликають питання чисельності французьких сил, тактики розгортання військ, а також роль англійських лучників у перемозі Генріха V. Водночас багато аспектів кампанії, зокрема рішення англійського короля вирушити маршем від Арфлера до Кале, й досі потребують ґрунтовнішого пояснення. Актуальність теми полягає не лише у відтворенні військових деталей, а й у ширшому аналізі політичного контексту. Битва при Азенкурі відбулася в умовах гострої внутрішньої кризи як у Франції, так і в Англії, що безпосередньо впливало на перебіг війни та визначало сприйняття королівської влади. Розгляд цього бою у поєднанні з політичними реаліями початку 15 ст. дозволяє не лише точніше оцінити його значення в ході Столітньої війни, а й краще зрозуміти його місце в еволюції військового мистецтва пізнього середньовіччя.

Метою роботи є всебічний аналіз битви при Азенкурі у поєднанні з політичними, соціальними та військовими чинниками початку 15 ст., що дозволяє з'ясувати її значення в

* *Корнійчук Матвій Андрійович* – магістр історичного факультету, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3666-9008>; e-mail: matveukorneychuk@gmail.com

контексті перебігу Столітньої війни та простежити її вплив на еволюцію військового мистецтва пізнього середньовіччя.

Огляд літератури та джерел. Рене де Бельвіль спробував вивчити списки учасників битви при Азенкурі, порівнюючи різні переліки, наведені у хроніках. Безумовно ми наводимо цю роботу як одну з небагатьох, написаних французьким автором. Важливим є те, що Бельвіль у своїх роботах переважно використовує французькі хроніки, описуючи хід кампанії 1415 р.

З історичних праць, на які він посилається, ми можемо помітити роботу Ніколаса Гарріса, на якій варто зупинитись окремо¹. Н. Гарріс був англійським істориком, який вперше взявся за дослідження битви при Азенкурі, звертаючись, насамперед, до першоджерел. Важливо, що у своїх дослідженнях він використовував низку раніше неопублікованих документів, а також систематизував вже опубліковані. Особливої уваги вартий його «Азенкурський список», перелік учасників битви з англійської сторони².

Сер Джозеф Гантер провів не менш прискіпливу роботу із систематизації державних архівів. Він досліджував битву, проте, як і Рене де Бельвіль, цікавився переважно іменами учасників і загиблих. Гантер опублікував свою працю у 1850 р., і навів каталогізований список учасників битви при Азенкурі з боку Англії³.

Альфред Берн, будучи колишнім військовим, проаналізував битву при Азенкурі у своїй однойменній книзі 1956 р. Він використовував метод «потінціальної військової ймовірності», оцінюючи ті чи інші дії командирів на полі бою⁴.

Багато деталей щодо битви при Азенкурі все ще залишаються дискусійними, навіть у сучасних дослідженнях. Роль лучників в англійському війську досліджує Джим Бредбері⁵. Він ретельно вивчає викладений у хроніках план дій з боку англійців, й аналізує дії англійських стрільців під час бою.

Одним із найвідоміших авторів, які присвятили себе вивченню столітньої війни, і зокрема діяльності Генріха V, є Крістофер Олманд. Цей автор ретельно підходить до вивчення біографії Генріха, проте не зупиняється на його військових подвигах. Він приділяє увагу питанням взаємодії короля з парламентом, процесу призову війська та фінансування кампанії, дипломатичним зусиллям, які докладалися для мирного врегулювання напередодні вторгнення тощо⁶.

Із сучасних праць слід однозначно звернути увагу на «Джерела та інтерпретації», за авторством Керрі Енн. Це єдина повна збірка хронік і документів, які можуть бути використані для вивчення кампанії Генріха V у 1415 р.⁷ Монографія Яна Мортімера

¹ *Bellevall R. de. Azincourt.* Paris: J.-B. Dumoulin, 1865. P. 299–336.

² *Harris Nicolas.* The History of the Battle of Agincourt, and of the Expedition of Henry the Fifth into France in 1415: To Which Is Added the Roll of the Men-at-Arms in the English Army. London: John Murray (Johnson & Company), 1832. P. 371–400.

³ *Hunter Joseph.* Agincourt: A Contribution Towards an Authentic List of the Commanders of the English Host in King Henry the Fifth's Expedition to France in the Third Year of His Reign. London: J.R. Smith, 1850. P. 4.

⁴ *Burne Alfred H.* The Agincourt War: A Military History of the Latter Part of the Hundred Years War from 1369 to 1453. London: Eyre & Spottiswoode, 1956. P. 159–60.

⁵ *Bradbury Jim.* The Medieval Archer. Woodbridge: Boydell Press, 1985. P. 125.

⁶ *Allmand C. T.* Henry V. Berkeley: University of California Press, 1992. P. 5.

⁷ *Curry Anne.* The Battle of Agincourt: Sources and Interpretations. Woodbridge: Boydell Press, 2000. P. 7–89.

повністю присвячена плану вторгнення до Франції, і помісячно досліджує цей процес. Крім того, якщо Олманд акцентує увагу на всьому правлінні Генріха, беручи до уваги адміністративні, правові та економічні аспекти його правління, то Мортімер концентрується винятково на битві при Азенкурі, у подробицях викладаючи шлях цього короля до його тріумфу⁸.

Вплив битви на перебіг Столітньої війни. Наслідки битви при Азенкурі оцінити надзвичайно складно, адже на перебіг Столітньої війни впливала ціла низка чинників, і події, що розгорнулися після цієї битви, були зумовлені не лише її результатами. Передусім привертають увагу величезні втрати французького війська. У деяких районах Пікардії та Іль-де-Франс зникли цілі покоління дворянських родин і землевласників, що суттєво обмежило можливості Франції продовжувати збройну боротьбу проти Генріха V у наступні роки. Це було особливо відчутно, оскільки кістяк французької армії становило лицарство. Поразка також серйозно підірвала позиції орлеаністів у їхньому протистоянні з бургіньйонами, адже вони втратили більшість своїх провідних лідерів і значну частину прихильників. Саме орлеаністам приписували головну відповідальність за катастрофу та пов'язані з нею демографічні втрати. Натомість Жан Бургундський швидко скористався створеним вакуумом влади і ввів свої війська до Парижа, зберігши їх від участі у розгромі при Азенкурі. Попри чутки та підозри, що оточували його особу, Жан продовжував чинити опір подальшим завоюванням Генріха і до самої своєї смерті діяв у межах інтересів Франції.

Існує думка, що битва при Азенкурі стала відправною точкою для укладення Труаського договору. Саме цей акт можна вважати кульмінацією зовнішньої політики Генріха V, адже французький король Шарль VI, за підтримки Філіпа Бургундського та своєї дружини Ізабелли Баварської, визнав за ним право на спадкування французької корони. Договір було укладено у 1420 р., тобто через п'ять років після битви, і цей проміжок часу виявився насиченим подіями, які визначили подальший хід війни. Безпосередньо після Азенкура Генріх повернувся до Англії. Він не робив спроб захопити французькі міста чи підпорядкувати місцевих васалів. Його безпосереднім військовим здобутком стали тіла тисяч полеглих французьких лицарів, але стратегічно битва мала набагато глибший ефект. Перемога істотно зміцнила його становище вдома. Генріх виступав у Франції як син узурпатора, чия влада виглядала непевною, і поразка могла б відкрити шлях претендентам на англійський престол. Проте він повернувся як переможець, наділений ореолом богообраного володаря, якого порівнювали з Олександром Великим, оспівували в баладах і сприймали як непорушного правителя. Саме завдяки цьому він отримав можливість регулярно накладати важкі податки для нових військових кампаній і вже наступного року почав готувати другу експедицію⁹.

Наслідки Азенкура позначилися і на міжнародній політиці. У 1416 р. імператор Сигізмунд уклав союз із Генріхом, фактично визнавши його провідною силою в Європі. У Франції ж битва справила сильний психологічний ефект. Армія уникала прямих зіткнень з англійцями, а страх лише посилювався новими поразками. У 1417 р. Генріх розпочав другу кампанію, яка завершилася швидким підкоренням Нормандії. На цьому тлі внутрішні

⁸ *Mortimer Ian*. 1415: Henry V's Year of Glory. London: Bodley Head, 2009. P. 6-20.

⁹ *Devon Frederick* (ed.). *Issues of the Exchequer: Being a Collection of Payments Made Out of His Majesty's Revenue, from King Henry III to King Henry VI Inclusive*. London: John Murray, 1837. P. 346.

суперечності французької еліти загострилися. У 1419 р. трагічною розв'язкою внутрішнього конфлікту двох французьких придворних партій стало вбивство Жана Бургундського орлеаністами на мосту в Монтро, навіть попри загрозу англійського наступу на Париж. Це остаточно зруйнувало будь-які надії на об'єднання сил проти спільного ворога. Спадкоємець Жана, Філіп Добрий, негайно уклав союз із Генріхом, що відкрило англійцям шлях до юридичного закріплення їхніх претензій. Шарль VI у цей час практично втратив будь-яке політичне значення. Труаський договір визнав за Генріхом V спадкове право на французький престол, тоді як дофін був позбавлений легітимності й оголошений незаконнонародженим. За п'ять років після Азенкура Генріх досяг того, до чого марно прагнули англійські монархи з часів Едуарда III, а саме фактичного визнання себе королем Франції.

Особливо виграла від наслідків битви Бургундія. Вона уникла масових втрат на полі бою, тоді як основний тягар поразки ліг на орлеаністів. Загибель братів Жана Бургундського, Антуана Брабантського та Філіпа Неверського, була подана в хроніках як героїчна жертва, яка лише підвищила престиж бургундської династії. Лідери орлеаністів, навпаки, здалися в полон, що у свідомості сучасників контрастувало з образом полеглих «мучеників» Бургундії. Відтак орлеаністи опинилися у становищі винуватців поразки, а бургундійони здобули політичну перевагу, яку Філіп Добрий зумів використати для союзу з Англією¹⁰.

Вплив битви на розвиток військового мистецтва. Битва при Азенкурі була не лише однією з ключових подій Столітньої війни, а й важливою віхою у розвитку військового мистецтва середньовіччя. Уявлення про війну тієї доби часто зводять до низки поширених тверджень про слабке значення тактики, відсутність чіткої організації та дисципліни у військах. Такі характеристики не є повністю вигаданими, адже суспільно політичний устрій Середньовіччя справді не дозволяв армії існувати як відокремленій від держави інституції. Військо складалося переважно з представників вищого стану, і тому залишалося невіддільним від політизованого середовища, в якому ці люди діяли як самостійні політичні гравці. Недарма Джонатан Сампшен зауважував, що перелік французьких втрат під Азенкуром читається як список провідних вельмож королівства, і це було точним відображенням реальності¹¹.

Через такі особливості дисципліна та порядок у середньовічному війську були радше умовними поняттями. Основу французької армії становили лицарі та сквайри. Накази, безперечно, виконувалися, однак суворої системи покарань за їхнє порушення не існувало. Формально армією командував коннетабль, і на практиці його влада була обмеженою, адже нерідко він походив із нижчого за статусом роду, ніж ті, хто перебував під його командуванням. Кожна військова нарада, кожен план і кожна дія на полі бою відзначалися рисами індивідуальних починань окремих сеньйорів. Вони приводили до табору власних людей і вважали, що можуть розпоряджатися ними на власний розсуд. Перед битвою при Азенкурі на військовій раді французького війська виникла суперечка щодо того, хто має йти в авангарді. Жоден із вельмож не хотів поступитися місцем, адже саме передові лави

¹⁰ *Curry Anne*. Agincourt 1415: A New History. Stroud: Tempus, 2005. P. 291-298.

¹¹ *Sumption J.* The Hundred Years War: Cursed Kings. Vol. IV. London: Faber & Faber, 2016. P. 459.

відкривали шлях до слави та здобичі. Внаслідок цього авангард виявився переповненим, що призвело до тисняви й хаосу. Коли було віддано наказ про кавалерійську атаку напередодні бою, чимало лицарів, відповідальних за її виконання, перебували поза табором, займалися власними справами або взагалі ще не прокинулися. Коли авангард рушив уперед, друга лінія спробувала приєднатися і змішалася з першою. Битва швидко перетворилася на безладне зіткнення, де французьке військо частково було задавлене власними силами¹².

Говорити про наявність чіткої тактики у французів у цьому випадку недоцільно. Водночас деякі принципи відмінності між французьким та англійським військом дають підстави для цікавих висновків. Армія Генріха майже на вісімдесят відсотків складалася з лучників, що було винятковим явищем для тієї епохи. Для порівняння, під час битви при Кресі частка англійських лучників була вдвічі меншою та не перевищувала чисельність інших родів військ¹³.

При Пуатьє ситуація була подібною, однак лише під Азенкуром простежується настільки виразна домінація лучників у складі англійської армії. Ймовірно, це було свідомим нововведенням Генріха. Пояснюючи причини катастрофічних втрат французького війська, не можна відкладати англійський лук на другий план. Поле бою та необачні дії французів безперечно відіграли свою роль, проте саме англійський лук став ефективним і відносно дешевим засобом ведення бою. Водночас його не слід вважати єдиним і вирішальним чинником. Французькі воїни не користувалися щитами, покладаючись на якість повного латного обладунку, який вважався достатнім захистом від стріл¹⁴.

Сучасні дослідження засвідчують, що навіть обладунок із незагартованої сталі завтовшки кілька міліметрів здатен витримати пряме влучання стріли. Якщо ж стріла падала під гострим чи тупим кутом, то ймовірність її проникнення крізь метал була мінімальною. Пробиття ставало можливим лише з дуже близької відстані та, як правило, у менш захищені частини обладунку, зокрема в ділянку руки чи ноги¹⁵.

Проте важливо розглянути англійських лучників з іншого боку. Вони були кістяком війська Генріха, подібно до того як лицарі та сквайри становили основу французької армії. Лучники перебували в окремому підпорядкуванні і діяли як самостійна частина, якою командував досвідчений ветеран кампаній Томас Ерпінгем. Вони формували загони за територіальним принципом, найбільше з Чешира, Східного Уельсу та Ланкаширу. Соціальною базою цих воїнів було заможне селянство, так звані йомени. Вони не належали до знаті та не мали політичних амбіцій, однак походження з одних і тих самих місцевостей створювало міцні внутрішні зв'язки, що сприяло згуртованості та дисципліні. Саме відсутність індивідуальних політичних інтересів відрізняла їх від лицарів і могла бути однією з причин суворої дисципліни в англійській армії. Сучасники відзначали, що військо Генріха дотримувалося стриманості в побуті, уникало зловживань, суворо ставилося до моралі та демонструвало повагу до місцевого населення, яке визнавало владу англійців. Усе

¹² *Bellaquet Louis-François, trans. Chronique du Religieux de Saint-Denys, contenant le règne de Charles VI, de 1380 à 1422. Vol. 5. Paris: Imprimerie de Crapelet, 1839. P. 541-588.*

¹³ *Ayton A. The English Army at Crécy // The Battle of Crécy, 1346. Woodbridge: Boydell Press, 2005. P. 159-251.*

¹⁴ *Rogers C.J. War Cruel and Sharp: English Strategy under Edward III, 1327-1360. Woodbridge: Boydell Press, 2000. P. 352.*

¹⁵ *Nicholson H. Medieval Warfare. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004. P. 109.*

це створювало враження впорядкованої та дисциплінованої сили, що вигідно відрізняла англійське військо від французького¹⁶. Геста каже нам, що напередодні битви Генріх віддав наказ про те, що будь-яке порушення тиші потягне за собою найсуворіше покарання¹⁷. Та ж Геста каже нам, що на шляху до Кале, Генріх наказав повісити одного зі своїх солдатів за те, що він посмів пограбувати одного з місцевих жителів¹⁸.

Таким чином стає очевидним, що різниця у дисципліні між двома арміями була разючою. Її неможливо ігнорувати, адже вона безпосередньо впливала з кардинально різного соціального складу військ. Англійські лучники були переважно заможними селянами, звиклими до відносин підлеглих, які існували у звичайному житті між паном і васалом. Такий соціальний досвід полегшував їхнє підпорядкування командирам під час війни. У французькому війську стрільців було настільки мало, що їхня присутність не мала помітного значення для загальної дисципліни.

Ще одним визначальним чинником стала наявність сильного лідера. В англійському війську авторитет Генріха V не залишав місця для суперечок чи конкуренції між воєначальниками. Більша частина його війська складалася з простолюдинів, яких легше було схилити до суворої дисципліни й беззастережного виконання наказів. У французькому війську ситуація була протилежною. Там переважали латники, згруповані загони яких підпорядковувалися окремим сеньйорам. Вони приходили під прапори короля з власної волі й могли дозволити собі не підкорятися наказам. Кожен латник зазвичай був лицарем, пов'язаним кодексом честі, який забороняв відступ із поля бою. Саме це стало однією з причин катастрофи. Відступ міг урятувати французів у той трагічний день, і марно Генріх побоювався, що ворог перегрупується. Лицарська уява про доблесть і славу змушувала багатьох кидатися в самий центр бою, нехтуючи тактикою та військовою доцільністю. Герцог Антуан Брабантський прибув на поле запізно і без власного загону. Побачивши різанину, яку вчинили англійці, він знехтував здоровим глуздом і кинувся в атаку, прирікши себе на загибель¹⁹.

Здавалося, що у такій битві, як Азенкур, тактика відходила на другий план. Проте є одна обставина, на якій варто зупинитися. Генріх уперше не лише зробив лучників головним елементом своєї армії, а й обрав для них незвичне розташування. Поширена думка полягає в тому, що він розставив їх винятково на флангах, однак є підстави сумніватися у цій версії. Одне з найточніших джерел повідомляє, що лучники були розміщені між баталіями піхоти і висунуті вперед напередодні бою. Це дало їм можливість зробити кілька залпів ще до того, як французьке військо рушило, і водночас забезпечило більшу частину від кавалерійської атаки, з якої французи розпочали битву. Важливим нововведенням стало використання кілків для оборони від кінноти. Генріх усвідомлював уразливість лучників і наказав установити перед ними ряди вбитих у землю кілків. Цей захід остаточно знівельював значення кавалерійського удару. Порівняння з Кресі особливо

¹⁶ *Bellaquet L.-F.* (trans.). *Chronique du Religieux de Saint-Denys, contenant le règne de Charles VI, de 1380 à 1422*. Vol. 5. Paris: Imprimerie de Crapelet, 1839. P. 557.

¹⁷ *Taylor F., Roskell J.S.* (eds., trans.). *Gesta Henrici Quinti. The Deeds of Henry the Fifth*. Oxford: Clarendon Press, 1975. P. 48.

¹⁸ *Ibid.* P. 41.

¹⁹ *Curry A.* (ed.). *The Battle of Agincourt: Sources and Interpretations*. Woodbridge: Boydell Press, 2000. P. 174.

показово, що там англійські лицарі билися пішими, тоді як французи атакували верхи, що зробило довгий лук смертельно ефективним проти коней. Кінь був захищеним, великою й легкою мішенню, і якщо передній ряд падав, решта лав неминуче падала слідом або значно сповільнювала рух через перешкоди.

Поразка під Азенкуром стала остаточним доказом занепаду класичної кавалерійської тактики. Відтоді французькі лицарі дедалі частіше билися пішими. Під Азенкуром кіннота все ще брала участь у бою, однак її роль була допоміжною, і навіть у цьому випадку вона не змогла прорватися до рядів лучників. Найкраще наслідки Азенкура можна оцінити у ширшому контексті розвитку військової справи, простежуючи подальші битви Столітньої війни. Роль лучників була визнана обома сторонами. Битви при Вальмонті та Боже не можуть повністю відтворити умови Азенкура, адже там не застосовувався весь потенціал військових сил. Особливо показовою є ситуація під Вальмонті, де граф Дорсет припустився фатальної помилки і потрапив у пастку французьких загонів, що перекрыли йому шлях²⁰.

Ситуацію тоді частково врятувала вилазка гарнізону з Арфлера, проте для нас важливим є не стільки результат бою, скільки склад армій. У Гасконі було зібране французьке військо, яке налічувало близько двох тисяч латників і тисячу лучників, тобто співвідношення становило два до одного. Для порівняння, під Азенкуром ця пропорція була приблизно три до одного²¹.

Англійці традиційно покладалися на довгий лук, однак у битві при Боже ситуація склалася інакше. На боці французів воювали шотландські загани. Герцог Кларенс, очоливши англійське військо, зайшов надто далеко під час чергового шеваше і потрапив у пастку. Шотландці перекрыли міст, який був єдиним шляхом для відступу. Кларенс наказав негайно кинути війська в атаку, але лучників у цьому бою він не використав. Прорвавшись через міст, він зійшовся в сутичці з переважаючими силами французів, маючи лише півтори тисячі латників. Особливу роль у цьому протистоянні відіграли шотландські лучники. Загін Роберта Стюарта з Ралстона тривалий час утримував міст, що дало можливість Джону Стюарту організувати основні сили і дочекатися підкріплень. Вогонь шотландських лучників став вирішальним чинником, який допоміг зупинити англійців і забезпечив розгром війська герцога Кларенса після його переправи через річку²².

Відсутність лучників у складі англійської армії призвела до її першої за сорок років поразки у Столітній війні. Звичайно, на результат вплинула сукупність різних чинників, і не можна розглядати цю невдачу винятково як наслідок дій шотландських стрільців. Важливим є інше – французьке військо почало активніше застосовувати лук, що помітно як у битві при Вальмонті, так і при Боже. Масштаби його використання значно зросли порівняно з попередніми десятиліттями. При Кравані англо-бургундська армія завдала поразки франко-шотландським силам, де шотландці знову широко застосовували лук. До армії дофіністів приєдналися й інші союзники, зокрема міланська кіннота та ломбардські найманці, що свідчить про дедалі різноманітніший склад французьких військ²³.

²⁰ Taylor F., Roskell J.S. (eds., trans.). *Gesta Henrici Quinti*... P. 46-60.

²¹ Wylie James Hamilton. *The Reign of Henry the Fifth. Vol. 2.* Cambridge: Cambridge University Press, 1914. P. 334.

²² Newhall R.A. *The English Conquest of Normandy, 1416-1424: A Study in Fifteenth Century Warfare.* New Haven: Yale University Press, 1924. P. 19.

²³ Brown Michael. *The Black Douglases: War and Lordship in Late Medieval Scotland, 1300-1455.* East Linton: Tuckwell Press, 1998. P. 216-218.

Ситуація під Вернеєм зберігала подібну диспозицію сил, хоча чисельність французького війська була значно більшою. У цих боях особливо помітним стала втеча французів із поля бою, тоді як шотландські загони демонстрували витримку та дисципліну. Війська Джона Стюарта як під Краваном, так і під Вернеєм залишалися покинутими своїми союзниками, проте билися до кінця. Битву при Вернеї називали «другим Азенкуром» через величезні втрати. Хроністи вважали її найжорстокішою рукопашною сутичкою всієї війни і наголошували, що французи мали реальні шанси на перемогу, якби не вдалися до передчасної втечі²⁴.

Підсумовуючи проведений порівняльний аналіз, можна дійти кількох важливих висновків. По-перше, французьке військо після Азенкура приділяло більше уваги використанню лучників і дедалі частіше залучало іноземні контингенти, зокрема шотландських, міланських і ломбардських найманців. Це могло свідчити як про нестачу власних сил, так і про прагнення спиратися на чужоземців, не втягнутих у внутрішні політичні суперечності французького дворянства. По-друге, незважаючи на зміни в складі війська, проблема дисципліни залишалася найслабшим місцем французів і стала головною причиною невдач як під Вернеєм, так і під Краваном. Водночас загони найманців продемонстрували високу ефективність і здатність діяти згуртовано. Надалі роль найманців у Столітній війні лише зростала, а в наступних конфліктах раннього нового часу вони перетворилися на ключовий елемент європейських армій. Особливо помітним стало залучення шотландців, які згодом утворили основу королівської гвардії французьких монархів. Французькі королі дедалі частіше покладалися на іноземних воїнів, насамперед шотландців і швейцарців, що було виправданим рішенням. Досвід Азенкура переконливо показав, до яких катастрофічних наслідків може призвести розбрат серед командного складу національної армії.

Висновки. Битва при Азенкурі 1415 року стала подією з далекосяжними наслідками як для перебігу Столітньої війни, так і для розвитку військового мистецтва пізнього середньовіччя. Англійська армія під проводом Генріха V виявилася більш згуртованою, дисциплінованою та здатною до новаторських тактичних рішень. Використання лучників як головної ударної сили, їхня організація й оборонні заходи проти кінноти засвідчили поступове відходження від традиційної ролі кавалерії на користь масованого застосування піхоти та стрільців.

Поразка Франції призвела не лише до значних демографічних втрат серед аристократії, а й загострила внутрішню боротьбу між орлеаністами та бургіньйонами, що визначило подальший політичний розвиток королівства. Перемога під Азенкуром піднесла престиж Генріха V, забезпечила йому міжнародні союзи і відкрила шлях до Труаського договору, який став перемогою англійських претензій на французьку корону.

У військовому вимірі Азенкур став прикладом успішного залучення соціальних низів до професійної армії. Йомени лучники забезпечили високу дисципліну і результативність. Битви під Вальмонтом, Боже, Краваном і Вернеєм довели, що роль лука у війні була визнана обома сторонами, а найманці з Шотландії, Мілану і Ломбардії поступово перетворилися на одну з ключових сил європейських армій.

²⁴ Burne Alfred H. The Agincourt War: A Military History of the Latter Part of the Hundred Years War from 1369 to 1453. London: Eyre & Spottiswoode, 1956. P. 184-192.

Таким чином, значення Азенкурської битви полягає не лише у безпосередніх військово-політичних наслідках, але й у ширшому процесі трансформації середньовічного воєнного мистецтва.

Matvii Korniiuchuk

The Influence of the Battle of Agincourt on the Course of the Hundred Years' War and on the Development of Military Art in the Late Medieval Period

Abstract: This article investigates the significance of the Battle of Agincourt (1415) within the broader framework of the Hundred Years' War and the evolution of late medieval warfare. It begins by situating Henry V's campaign against the backdrop of the political and social crises that afflicted both England and France at the start of the fifteenth century. The fragile internal stability of the French monarchy, torn apart by the Armagnac–Burgundian civil conflict, and the English king's determination to assert dynastic claims created the conditions in which the campaign unfolded. The march from Harfleur to Calais, which culminated in the confrontation at Agincourt, is examined not only as a logistical and strategic gamble but also as a calculated attempt to exploit France's internal divisions. Particular emphasis is placed on the tactical dimensions of the battle.

The analysis focuses on the numerical imbalance between the two armies, the formation of the French men-at-arms, and the decisive function of English longbowmen, whose firepower disrupted the French advance and reshaped the balance of forces on the field. The study explores how terrain, weather, and discipline contributed to English success and how the engagement revealed the vulnerabilities of traditional heavy cavalry in the face of increasingly flexible and coordinated infantry tactics.

The article also assesses the immediate and long-term political repercussions of Agincourt. On the English side, the victory enhanced Henry V's prestige, strengthened his domestic authority, and paved the way for renewed campaigns in Normandy. For France, the catastrophic defeat exacerbated the existing dynastic crisis, undermined confidence in royal leadership, and accelerated the path toward the Treaty of Troyes (1420), which temporarily recognized Henry V as heir to the French throne. Beyond its direct diplomatic consequences, Agincourt epitomized a structural shift in European military practice, signalling the decline of feudal models of warfare and the rise of professional armies in which archers and infantry played an increasingly central role. By combining political, social, and military perspectives, the article argues that Agincourt was not merely a spectacular English triumph but a pivotal episode that shaped both the trajectory of the Hundred Years' War and the transformation of late medieval European military culture.

Keywords: Agincourt, Henry V, Hundred Years' War, military tactics, France, England, late medieval warfare